

De paltrokmolen van het Nederlands Openluchtmuseum, BenM 1983-1

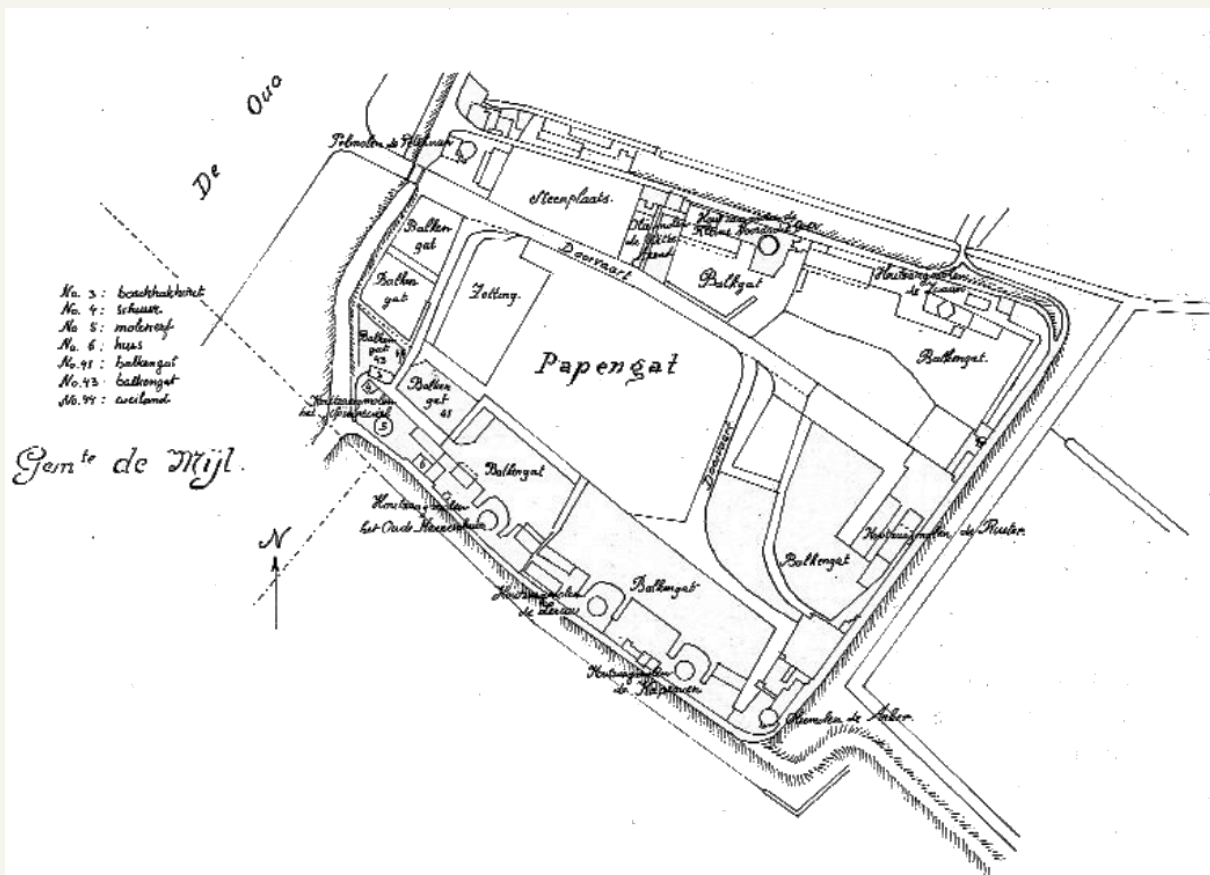
[link molendatabase.nl](http://link.molendatabase.nl)

[link allemolens.nl](http://link.allemolens.nl), [veel foto's](#)) Veel herbouwfoto's.

Zaagmolen "Het Spinnewiel" in Dordrecht

Ten zuidwesten van de oude stad Dordrecht ligt het Papengat, een bedijkte, in open verbinding met de Oude Maas staande, uitstulping van deze Oude Maas. De dijk die het Papengat aan die zijden omsluit wordt Weeskinderendijk genoemd. De evenwijdig aan de Oude Maas liggende dijk, met daarin de doorlaatopening naar het Papengat is de 's Gravendeelse dijk. Het Papengat was in vroeger dagen gelegen onder de jurisdictie van Dubbeldam.

In de tweede helft van de 17e eeuw was hier enige bedrijvigheid ontstaan. Er werden olie- en houtzaagmolens gebouwd en er was een steenplaats (steenbakkerij) in bedrijf. Aan de zuidwestkant van het Papengat stonden rond 1700 vier molens.

Het Papengat te Dordrecht. Getekend door H. F. L. Mansvelt Beck naar de originele kaart bij het rapport van 13 december 1980. G.A. Dordrecht, arch. nr. 6, inv. nr. 3126.

Gezien van zuidoost naar noordwest waren dit: een oliemolen "Het Anker", houtzaagmolen "De Leeuw", houtzaagmolen "Het Oude Manhuis" en houtzaagmolen "Het Spinnewiel" ([link](#)). De laatstgenoemde molen bestaat nog. Na een omzwerving langs Numansdorp is hij in 1928 terechtgekomen in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. We zullen hieronder aandacht besteden aan de geschiedenis van molen "Het Spinnewiel" en aan zijn vroegere eigenaren.

We komen "Het Spinnewiel" voor het eerst tegen als hij figureert in een transportakte van 25 september 1700 die opgesteld werd bij de verkoop van de naburige molen "Het Oude Manhuijs". De plaatsaanduiding van de verkochte molen luidt: "een palsrock"... "staende ende gelegen aenden dijck vant oude lant van Dubbeldam nevens den molen van Sr. Warnaert Blancke steyn aende andere sijde, soo ende sulcx het erff jegenwoordich affgeheij(n)t is".

De verkoper van de molen was Jacob Vechters, molenaar ende borger binnen Dordrecht. Hij had dus vóór verkoop van "Het Oude Manhuijs", twee molens naast elkaar staan. In de verkoop begrepen was een stuk erf "soo ende sulx het (...) jegenwoordich afgeheijnt is" en een half huis: "het oostersche gedeelte vant huijs totten halven schoorsteen incluijs". Een erf met daarop twee molens en een huis werd gesplitst in twee erven met elk een molen en de helft van een huis.

Toen Jacob Vechters in 1681 de molen "Het Oude Manhuijs" gekocht had, was er nog geen sprake van twee molens op één erf. "Het Oude Manhuijs" werd in de transportakte van 1681 beschreven als 'wintzaegmole' en 'het saegschuijrtien daer nevens staende ende gelegen op de grond van Dubbeldam op ten dijck vant oudelandt nevens de nijeuwc houdtbergenisse". Jacob Vechters had dus waarschijnlijk tussen 1681 en 1700 de molen "het Spinnewiel" en een huis laten bouwen.

De leeftijd van ons Spinnewiel kunnen we daarom schatten op 283 à 302 jaar. Eerste eigenaar Jacob Vechters was, behalve bezitter van "Het Oude Manhuijs" ook nog mede-eigenaar van zaagmolen "De Zwaan". Het lege erf van laatstgenoemde molen had Vechters in 1679 samen met zijn familieleden Aeltgen, Dirck en Trijntgen Vechters gekocht van Sara van Wageningen, die bij de verkoop werd geassisteerd door Sr. Johannes van Wageningen. Waarschijnlijk tussen 1679 en 1682 was "De Zwaan", die vóór 1679 was afgebrand, weer opgebouwd.

Jacob Vechters' houtzaagbedrijf werd in 1700 grotendeels van de hand gedaan. Naast de reeds genoemde verkoop van 'Het Oude Manhuijs' volgde de verkoop van "De Zwaan" in hetzelfde jaar. De enige zaagmolen die Jacob Vechters overhield was "Het Spinnewiel".

Hoewel het leek dat deze molen uitsluitend het eigendom was van Jacob Vechters blijkt uit de eerstvolgende vermelding van de molen dat Jacob slechts gedeeltelijk eigenaar was. De eerstvolgende keer dat we "Het Spinnewiel" tegenkomen is in een overzicht van de nalatenschap van Dirck Vechters, dat gemaakt werd op 14 februari 1715. De overledene was bij zijn dood eigenaar van "5/12 part in een zaegmolentje zijnde een palsrockje staende aen den dijck van 't oude land van Dubbeldam jegens de hout bergernis; belendt acn d'een zijde de mooie van Sr. Martinus van der Pijpen en aende ander zijde den rijweg na de stadt Dordt". Dit aandeel in de molen werd getaxeerd op f 350,-.

Tot de nalatenschap hoorde verder 5/12 deel van het "westersche gedeelte" van het huis tussen de molen "Het Spinnewiel" en de molen van Van der Pijpen "Het Oude Manhuijs", plus 5/12 van het erf, de schuur en de loods. Dit totaal werd gewaardeerd op f 150,-.

Iets meer dan een jaar later werd een soortelijke taxatie gemaakt van de nalatenschap van Jacob Vechters. In de "Staet van goedere als nagelate zijn bij Jacob Vechters" van 14 maart 1716 staan als eigendom van de overledene onder andere vermeld: "Nog 5/12 parten in een saegmolentjen off palsrockje staende aen den dyck van 't oude landt van Dubbeldam belendt den molen van Sr. Martinus van der Pijpen aen d'eene ende den rijwegh aen d'ander zijde".

Dit aandeel werd getaxeerd op f 300,-. Ook 5/12 parten in "'t westersche gedeelte" van 't bij de molen staende huis hoorde tot de boedel en werd getaxeerd op f 200,-. Dit totaal werd dus even hoog getaxeerd als een jaar eerder.

De erfgename van Jacob Vechters was Marieija van Dorren, vermoedelijk een nicht van de overledene.

In 1731 is "Het Spinnewiel" eigendom van Johan van Wageningen. De wijze van eigendomsoverdracht van Marieija van Dorren naar Johan van Wageningen blijft vooralsnog onduidelijk. Johan van Wageningen was eigenaar blijkens het Verpondingskohier van 1731 en moest volgens dit kohier voor zijn molen een verponding betalen ten bedrage van 9 gulden en 7 stuivers.

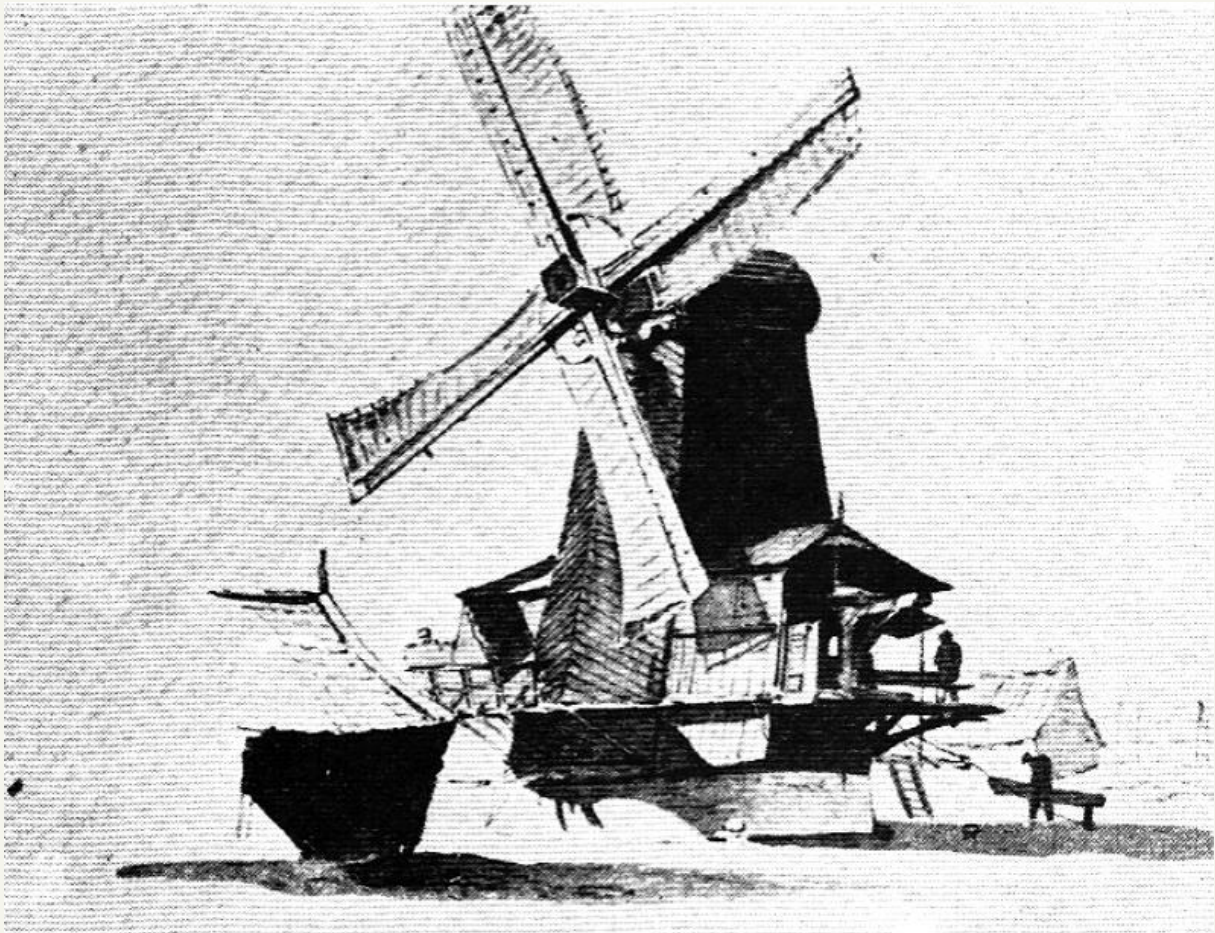
Aan de molen was een huurwaarde toegekend van f 140,-. Beide bedragen waren erg laag ten opzichte van de andere Dordtse zaagmolens. Aan de andere 26 zaagmolens waren de volgende huurwaarden toegekend: f 160,- (1x); f 170,- (1x); f 175,- (2x); f 180,- (7x); f 200,- (1x); f 250,- (2x); f 280,- (1x); f 290,- (1x); f 300,- (6x) en f350,- (4x).

De naast "Het Spinnewiel" gelegen paltrok "Het Oude Manhuijs" was in 1731 nog steeds eigendom van Martinus van der Pijpen. De huurwaarde

van deze molen werd getaxeerd op f 180,-. De oude verponding die voor beide molens vermeld staat bedroeg voor beiden f 1,-, bovendien waren beide molens rond 1731 aanvankelijk getaxeerd op een huurwaarde van f 200,-. Om nog niet achterhaalde redenen werd dit bedrag voor de ene molen verlaagd tot f 140,- en voor de andere tot f 180,-.

Johan van Wageningen kocht op 25 maart 1735 "Het Oude Manhuijs" van Jan van Nievervaart, de zaakwaarnemer van de weduwe van Martinus van der Pijpen, Maria Meis. Hierdoor was, wat in 1700 was gescheiden, in 1735 weer vereend.

In 1745 moest Van Wageningen voor twee percelen houtberging in het Papengat een recognitie betalen. De stukken balkengat die hij in gebruik had, waren resp. 43 en 119 roe groot. Jaarlijks moest f 16:20 worden betaald. Het kleinste stuk hoorde bij "Het Spinnewiel", het grootste bij "Het Oude Manhuijs".

Paltrok-houtzaagmolen "Het Spinnewiel" te Dordrecht. Tekening door F Lebret, nr. 752 B (Zuid-Hollands Molenboek, 2e druk, 1965, p.17.

Johan van Wageningen overleed vóór of in 1763. Op 29 juli van dat jaar verkochten zijn erfgenamen, zoon Jacob en dochter Adriana van

Wageningen, die gehuwd was met Johannes Cumsius, de molen "Het Oude Manhuijs" van Jan Hooft.

"Het Spinnewiel" bleef in bezit van de Van Wageningens. Zij dienden een rekest in tot vermindering van de recognitie voor 't gebruik van de balkengaten.

Deze waren na verkoop van "het Oude Manhuijs" in twee gelijke delen verdeeld.

Op 4 juni 1805 werd de paltrok Het Spinnewiel, die na het overlijden van Jacob van Wageningen door vererving eigendom geworden was van de weduwe van Jacob: Anna Cornelia de Bruin, namens de laatstgenoemde verkocht door haar zoon Jacob van Wageningen jr. De koper was Pieter Bax. De verkochte massa werd omschreven als: "Een paltrokzaagmolen, balkgat, huizinge, loots en erven, staande en gelegen op den hoek van den 's Gravendeelschen en Weeskinderendijk

Pieter Bax had niet lang plezier van zijn aankoop. Hij overleed binnen 2 jaar. Daar hij in gemeenschap van goederen was getrouwd met Cornelia Herings kwam haar na de dood van haar echtgenoot direct al de helft van de molen toe. Na boedelscheiding voor notaris A. van den Oever op 12 maart 1807 werd zij ook eigenaresse van de andere helft.

Cornelia Herings trouwde voor de tweede keer, met Bastiaan Goedhart.

Bij testament van 9 januari 1821 vermaakte zij de molen, na overlijden aan haar echtgenoot. Cornelia Herings overleed eerder dan Bastiaan Goedhart zodat die op 1 augustus 1846 de molen en terrein waarop deze stond opgesteld, met de andere opstallen kon verkopen aan Pieter Goedhart.

De beschrijving van het verkochte in de koopakte is als volgt:

Een paltrokhoutzaagmolen genaamd het Spinnewiel op den hoek van den 's Gravendeelschendijk en den Weeskinderendijk kadastraal Papegat

A	3 boschhakhout	-:-5:2 H.A.
	4 schuur	-:-:36
	5 molenerf	-:10:10
	6 huis	-:-:76
	41 slijkbalkgat erf	-:9:30
	43 slijkbalkgat erf	-:5:20
	44 weiland erf	-:-:94.

Op 31 augustus 1854 verkoopt Pieter Goedhart, arbeider te Mijl, zijn complex voor f 1.400,- aan Cristoffel van der Linden, houtzaagmolenaar te Dubbeldam.

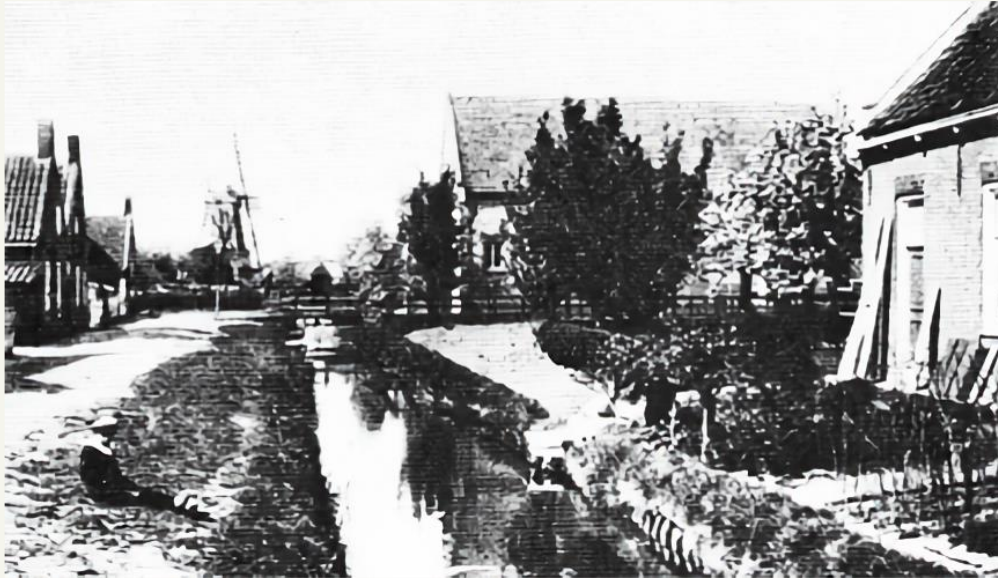
De molen was toen echter niet meer aanwezig. In de transportakte staat namelijk vermeld: " ...Erven waarop mede heeft gestaan, de paltrokzaagmolen, genaamd het "Spinnewiel" met een schuurtje, welke beide zijn afgebroken, zijnde een en ander aan het kadaster bekend onder Sectie A no. 5.

"Het Spinnewiel" in Numansdorp

Pieter Goedhart had de houtzaagmolen verkocht aan Maarten Verboom uit Numansdorp tussen 24 september 1853 en 31 augustus 1854.

Maarten Verboom, houtkoper en meestertimmerman te Numansdorp was gehuwd geweest met Johanna Vermaat. Na het overlijden van zijn echtgenote werd hij volgens akte van boedelscheiding van 24 september 1853, eigenaar van een aantal onroerende goederen waaronder een perceel weiland ten westen van de dorpskern van Numansdorp. Dit perceel was kadastraal bekend sectie B no. 229 19).

Op dit perceel plaatste Maarten Verboom de door hem gekochte houtzaagmolen uit Dordrecht, in de noord-westhoek. Aan de noordkant van het gehele perceel werd een sloot gegraven die aansluiting gaf op een reeds bestaande sloot (kad. bek. B1780) die weer in verbinding stond met de haven van Numansdorp. De nieuwe gegraven sloot was kad. bekend sectie B1215. Waar het eigenlijke molenerf, kad. bek. sectie B1214 aan de sloot grensde, werd het aan de hoeken afgegraven zodat de molen op een voor paltrokken zo karakteristiek schiereilandje stond. Ten zuiden van de molen werd een loods geplaatst.

Dorpsgezicht Numansdorp met de paltrokmolen op de achtergrond. Naar prentbriefkaart, uitgave Jos & L. 't Hooft, Numansdorp.

Na plaatsing van de molen bestond het totale complex bij de zaagmolen uit de volgende

percelen: sectie B no. 1214 zaagmolen	-:07:65 ha
1215 water	-:05:45 ha
1216 weiland	1:11:90 ha
1217 boomgaard	0:14:92 ha
1218 weiland	<u>0:03:18 ha</u>
	1:43:10 ha

Maarten Verboom doopte de molen "Mijn Genoegen".

De familie Verboom was al sinds de 17e eeuw eigenaar van een timmerbedrijf en houthandel in Numansdorp. Maarten Verboom wenste zijn houthandel waarschijnlijk zodanig uit te rusten dat er maatwerk aan de klanten kon worden geleverd.

Om de zaagmolen te kunnen laten functioneren moesten telkens zaagmolenaars van buiten Numansdorp worden aangetrokken. Directeur Verboom woonde zelf in een "Herenhuis" aan de Havenstraat in Numansdorp.

Na het overlijden van zijn eerste echtgenote Johanna Vermaat, trouwde Maarten Verboom met Trijntje Kooijman. Samen hadden zij drie kinderen, waaronder één zoon Cornelis.

Maarten Verboom overleed in 1876. Bij scheiding van de boedel werd aan Trijntje Kooyman, "de houtkopersaffaire uitoefenend" en haar zoon

Cornelis Verboom onder andere toebedeeld: Een perceel weiland, tuin, windhoutzaagmolen geteekend wijk A nummer 136 zijnde zgn. palsrok en houtloodsen gelegen te Numansdorp langs de Achterbuurt ten westen van het dorp vroeger sectie B 229 nu sectie B 1214-1218, getaxeerde waarde f 4.800,-. De boedel had een totale getaxeerde waarde van f 128.843,97½ en moest worden verdeeld onder Maarten Verbooms kinderen uit het eerste huwelijk, de kinderen uit zijn tweede huwelijk en zijn tweede echtgenote. Tot de boedel behoorde verder o.a. "een woonhuis + timmerwinkel, erve, tuin, open erf, koetshuis, stalling houtloodsen en verdere bijbehorende in dorp Numansdorp A110 en een houtloods Achterbuurt A96", "een huis", "2 houtloodsen", "het zaagmolenaarswoonhuis en erf".

Twee jaar later, op 22 juni 1878 werd een akte van scheiding opgemaakt tussen (de dan meerderjarig geworden? Cornelis Verboom en zijn moeder Trijntje Kooijman. Volgens deze akte werd Cornelis eigenaar van het zaagmolencomplex.

Trijntje Kooijman overleed in 1884.

Cornelis Verboom trad in het huwelijk met Jannetje, ook genaamd Jansje Maasdam. Zij waren in gemeenschap van goederen getrouwd en kregen zes kinderen.

Voorzijde van Paltrokmolen "Mijn Genoegen" te Numansdorp, december 1926.

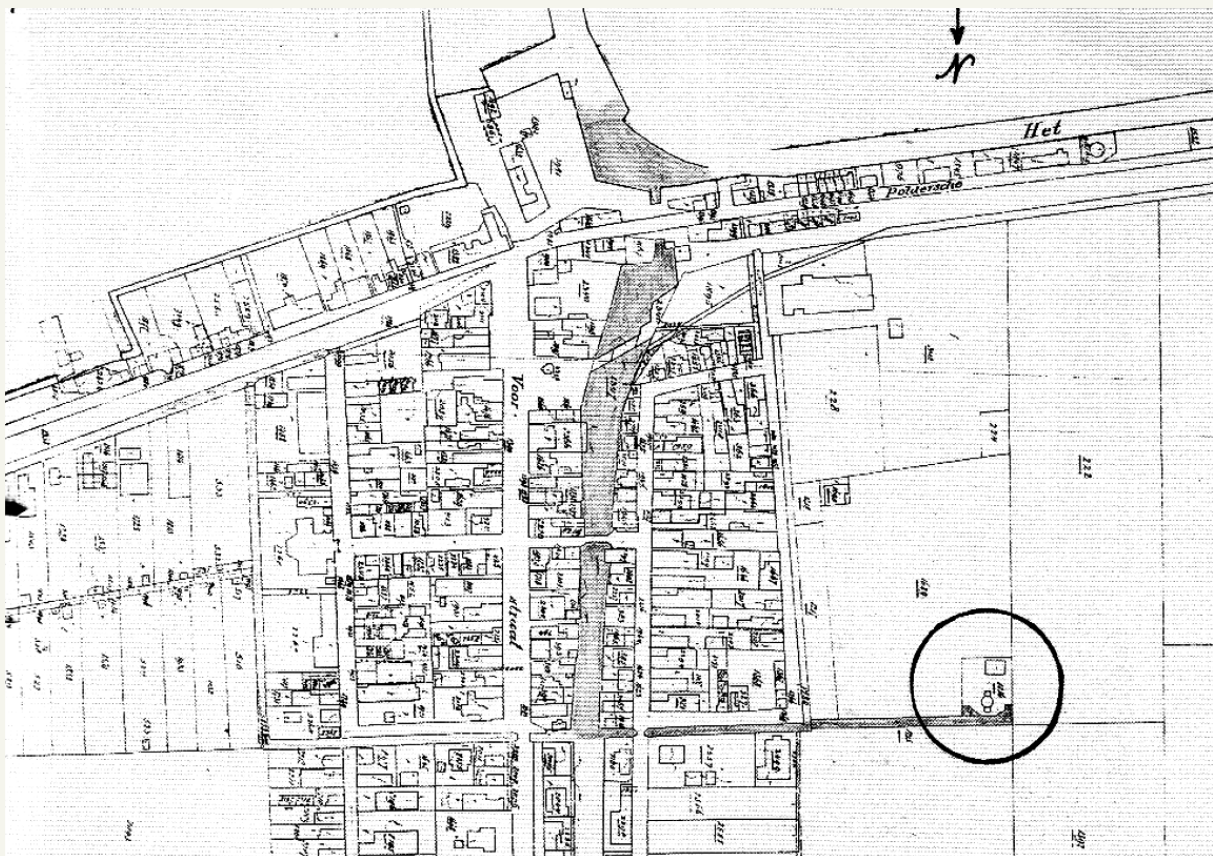
Jannetje Maasdam overleed op 18 februari 1912 en op 14 oktober 1912 werd de akte van boedelscheiding tussen vader Cornelis Verboom en zijn kinderen gepasseerd. De totale waarde van de boedel bedroeg j15.059,92 en tot de boedel behoorde "Een houtzaagmolen met loodsen schuur en erf benevens water en tuinen, staande en gelegen Numansdorp sectie B1214, 1215, 1217, 1218 en 1690.

Tussen 1878 en 1912 was perceel B1216, een weiland,

gesplitst in de percelen B1689 en B1690. Het grootste stuk, B1689 was blijkbaar verkocht.

Bij testament had Jannetje Maasdam de helft van haar deel van de boedel vermaakt aan haar echtgenoot Cornelis Verboom. Uiteindelijk werd aan hem drievierde van de totale boedel toebedeeld, ter waarde van f 9.412,45. Cornelis werd eigenaar van al het onroerend goed en betaalde zijn kinderen hun erfdeel uit.

Cornelis Verboom zag in zijn kinderen geen opvolgers in houthandel of timmerbedrijf. In de jaren 1917-1918 liquideerde hij daarom de houthandel alvast. De laatstenzaagmolenaar was de van buiten Numansdorp aangetrokken R. Hoeve. Het timmerbedrijf werd nog voortgezet met behulp van twee knechts 't Hooft en Van Prooijen. Verboom was in de jaren '20 maar ook daarvoor zichtbaar de directeur van het bedrijf.

Deel van kadastraal plan van Numansdorp, eind 19e eeuw. Het grasgemaakte deel is de slotverbinding tussen haven en molen.

In 1925 werd Cornelis Verboom door de directeur van het Nederlands Openluchtmuseum A. van Erven Dorens benaderd met de vraag of hij de molen niet zou willen afstaan aan het Museum. De vereniging De Hollandsche Molen had hem op de molen attent gemaakt.

Verboom reageerde met een brief waarin hij de bereidheid uitsprak om de molen te verkopen. In dezelfde brief schreef hij dat hij wegens zijn "hooge leeftijd" bezig was zijn zaak op te ruimen. Ook schreef hij dat de molen "zoo goed als buiten werking" was. Verboom had geen archivalia die wat meer informatie zouden kunnen geven over de historie van de molen. Op 16 december 1926 schreef hij: "... gisteren heb ik naar de bescheiden gezocht van de aankoop der molen, tot mijn spijt was dat alles vernietigd door huiszwam dat ik in die boekenkast had gehad".

Op 1 september 1926 werd de Vereniging "Het Nederlands Openluchtmuseum", door betaling van f 600,- eigenaresse van de paltrokmolen van Verboom.

Op 8 november 1927 probeerde Verboom ook de open loods die bij de molen stond en waarvan hij de maten opgaf, aan het NOM te verkopen.

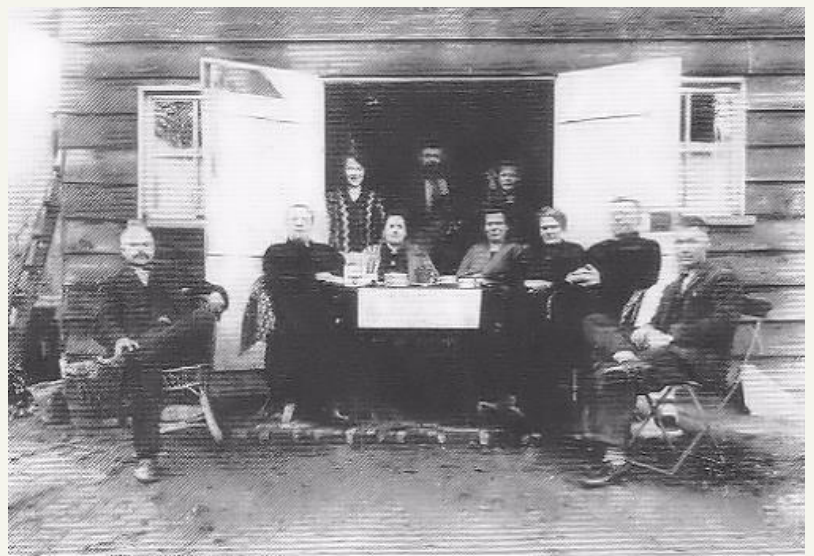
Links: De twee houtloodsen van Cornelis Verboom, augustus 1931.

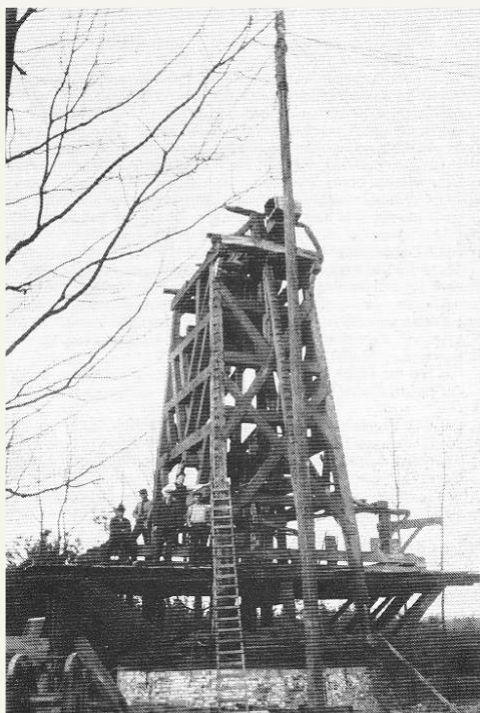
Uit: Numansdorp in oude ansichten, dl. 2.

Onder: De molenbouwers van de firma Dirkse uit Mijnsheerenland, in het Openluchtmuseum in 1928.

Zij waren tijdens de herbouw van de paltrok ondergebracht in een onderkomen op het museumterrein. Vrouwelijke familieleden kwamen hij toerbeurt uit de Hoekse Waard over om voor het eten te zorgen.

Deze schuur was 10.80 m. lang; 4.20 m. hoog; op de grond 5.10 m. breed, terwijl de kap een breedte had van 7.40 m. De kap hing op zijn meest uitstekende punt 2.10 m. boven de grond. De schuur was gedekt met 1632 pannen. De directeur van het NOM antwoordde dat hij geen belangstelling had.

Links. De opbouw van de paltrokmolen in het Openluchtmuseum in 1928 door molenmakerij Dirkse uit Mijnsheerenland.

Na 1927, toen de molen naar Arnhem was overgebracht, was de grond nog steeds eigendom van Cornelis Verboom. Na het overlijden van Cornelis Verboom in de jaren '30 werd als eigenaar aangeduid: Johannes Verboom en consorten.

Eind 1927 werd de molen afgebroken door de molenmakersfirma Dirkse uit Mijnsheerenland. In de tweede week van november 1927 werden de onderdelen opgeladen op het schip van de beurtschipper uil Heinenoord dat ze op 8 december 1927 naar de Rijnkade in Arnhem bracht.

In 1928 volgde de opbouw in het Nederlands Openluchtmuseum.

L. A. van Prooije

Houtzagen in Numansdorp rond 1920

In gesprekken met een vijftal inwoners van Numansdorp en Mijnsheerenland, gehouden in 1982 en 1983 verkreeg ik veel belangwekkende gegevens over een aantal aspecten van het houtzagen in Numansdorp rond 1920. Ze geven een goed en gedetailleerd beeld van het reilen en zeilen van een kleinschalige industrie.

De houtaanvoer

Het hout dat op de molen van Verboom werd gezaagd, werd vaak aangevoerd per binnenschip. In de gemeentelijke-buitenhaven werden deze schepen gelost door het hout overboord te zetten. Vlak bij de gemeentehaven was een balkengat, een opslagplaats waarin de stammen werden bewaard. Dit balkengat diende wel als speelplaats voor de dorpsjeugd die van stam op stam sprong of in het water viel.

De aanvoer van de te zagen stammen geschiedde vooral 's zomers.

Vanuit het balkengat werden de stammen naar de zaagmolen gevlot. Vanuit de buitenhaven ging een vlot door de sluis naar de binnenhaven. Na het passeren van twee bruggen werd linksaf geslagen, een sloot in, die 3 à 4 m. breed was. Deze sloot eindigde bij de molen in een soort balkenberg.

Molens bij Dordrecht met op de voorgrond aangevoerde houtvloten.

Het werk op de houtvloten.

Het vloten van de balken gebeurde met vlotjes van \pm 4 boomstammen. Deze stammen werden met latten aan elkaar gekoppeld. Dóór de latten sloeg men spijkers in de stammen. De houtzager en zijn hulpen manoeuvreerden de vloten met lange stokken naar de molen toe. Zij boonden de vloten dus. Deze aanvoer geschiedde vooral op dagen dat er weinig of geen wind was.

Bij de molen werd een deel van het hout meteen op de kant gelegd. Een ander deel bleef in het water liggen. De stammen die op de kant kwamen te liggen werden van hun bast ontdaan. Dit werk leverde "schillen" op, die door de zaagmolenaarsfamilie als brandstof werden gebruikt.

Het molenerf

De stammen werden op de kant getakeld met een kraan die op de rand van het molenerf aan het water stond. De kant werd daardoor beschadigd, kalfde af.

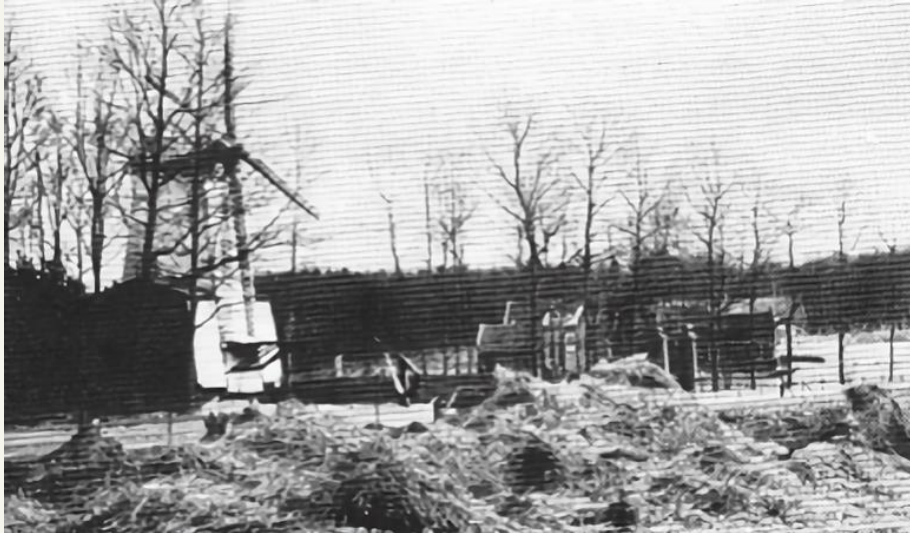
Een enkele keer speelden kinderen met de kraan en staken er het water mee over. De molen was omgeven door grasland waar wel koeien graasden. Een klein gebiedje vlak rond de molen was \pm 1 m. hoger dan het omringende land.

De molen stond dus op een soort verhoginkje in het land dat aan de rand van een beschoeiing was voorzien. Niet ver van de molen stond een loods, aan de lange kanten open en aan de korte kanten dicht. De loods was gedekt met dakpannen. Rondom de molen lagen in het grasland stapels opgelatte planken te drogen.

Het werk op en rond de molen

Vanuit het gras werd een stam met de molenkraan op de molen getakeld. Bij dit takelen werd de houtzager geassisteerd door een hulp. De houtzager legde de stam op de zaagslee en kon dan de molen het werk laten doen. Er werd maar een stam tegelijk gezaagd. Het zagen van een zo'n stam kostte wel "een enkelt uur". De zaagmolenaar kon dan, als de wind niet te veel draaide, z'n boterham opeten. Voor het zagen had je geen twee man nodig. "Dat kan een man alleen" zei moleneigenaar Verboom. Als een stam gezaagd was, gaf de zaagmolenaar een seintje aan zijn hulp. De planken werden van de zaagvloer naar beneden aangegeven. Ze werden dan in het grasland opgestapeld. De helpers werkten nooit in de molen. Zij verrichtten alleen sjouwwerk.

Het zagen vond vooral plaats in herfst, winter en voorjaar, jaargetijden waarin het veel waaide. In de zomer waaide het veel minder en was er tijd voor onderhoudswerkzaamheden, zoals de controle van kammen en balken en het schilderen van de molen. Deze werkzaamheden werden verricht door molenmaker Dirkse uit Mijnsheerenland.

*Palstrokmolen "Mijn Genoegen" op zijn eerste plaats in het Openluchtmuseum.
Hier staat nu de boerderij uit Slaphorst.*

Als er in het zaagseizoen eens geen wind was, was er tijd voor het vloten van hout, het zeilen en scherpen van zagen etc. Was er wel wind, dan kon het gebeuren dat er tot 12 uur 's nachts werd doorgezaagd. De houtzager had dan geen tijd om thuis te komen eten. Zijn kinderen kwamen hem dan eten brengen op de molen.

De planken bleven zo'n 1 à 2 jaar buiten liggen drogen. Dan werden ze met paard en wagen naar de houtloodsen van Verboom gebracht om binnen verder te drogen. Twee van dergelijke loodsen stonden tegenover de dienstwoning van de houtzager tussen de Havenstraat en de binnenhaven, vlak naast de Heulbrug. Deze loodsen waren getimmerd uit verticale planken van ± 10 cm. breed met tussen 2 planken een kier van ± 4 à 5 cm.

De laatste houtzager (en zijn helpers)

De laatste zaagmolenaar van Numansdorp van R. Hoeve. Hij was geboren in Dedemsvaart in ± 1885 . Zijn vader was turfschipper. Hoeve leerde het houtzaagmolenaarsvak op een houtzaagmolen in de provincie Groningen. Daarna kwam hij terecht als houtzager bij Abraham van Stolk in Rotterdam. Vanuit Rotterdam kwam Hoeve in ongeveer 1906 naar Numansdorp om houtzaagmolenaar te worden bij C. Verboom. Hoeve verdiende ± 14 gulden in de week, wat vrij veel geld was. In dezelfde tijd verdiende een boerenarbeider 12 gulden net als de knechten 't Hooft en Van Prooijen die als timmerman bij Verboom werkten 18). Hoeve woonde

in een dienstwoning van Ver-boom, die vlak naast Verbooms eigen huis stond. Voor dit huis moest huur ($\pm f$ 1,50 per maand?) worden betaald. Hoeve kon vrij beschikken over afvalhout en boombast als brandstof. Hout en bast werden door Hoeve en zijn kinderen opgehaald.

Volgens een molenmaker droeg Hoeve altijd een enorm vieze broek. Deze broek was zo vies van vet en teer dat hij rechtop zou blijven staan als Hoeve hem uittrok. Toen de houtzagerij terugliep verzette Hoeve de bakens bijtijds. Hij begon in zijn huis een winkel in potten, pannen, aardewerk en andere huishoudelijke artikelen. Hoeve kreeg af en toe een paar dagen vrij van Verboom en ging dan zijn handel uitventen. Hij vervoerde zijn artikelen eerst per hondekar en later met paard en wagen. Rond 1926, toen het gedaan was met het houtzagen wierp Hoeve zich helemaal op de handel. Hij liet een huis annex winkel bouwen en ging elke dag venten. Hij breidde zijn assortiment uit met o.a. schoenen en klompen (uit Brabant).

Hoeve werd onder andere geassisteerd bij het sjouwwerk door "Fons", een Belgische vluchteling die na 1914 in Numansdorp was blijven hangen en met een Numansdorpse getrouwd was.

Een andere knecht heette Dirk Spek. Bovendien was er nog een knecht die met ruzie opstapte. Ook Hans of Hannes Verboom, een zoon van de eigenaar hielp wel eens. Zijn eigenlijke naam was Johannes.

De eigenaar

Cornelis Verboom ("de ouwe Kees") was voor de meeste Numansdorpers "Mijnheer Verboom". Andere Numansdorpers spraken elkaar gewoon met de achternaam aan:

"Biesheuvel" bijvoorbeeld.

Verboom was een aristocratische figuur, aan wie je kon zien dat hij mijnheer was. Hij droeg altijd een hoed en een boord. Ten opzichte van de 'gewone' Numansdorpers bewaarde hij enige afstand. Hij was gedurende een aantal jaren wethouder van Numansdorp, tevens loco-burgemeester, als vertegenwoordiger van de Liberale Staatspartij. Op religieus gebied was Verboom een vrijzinnig man, die zich niet of nauwelijks in de kerk liet zien.

De familie Verboom woonde in een herenhuis aan de Havenstraat, tegenover de Heulbrug, tussen de sigarenfabriek van Morisco en de dienstwoning van de zaagmolenaar. Achter dit huis stond o.a. nog een cirkelzagerij.

Zaagmolenaar Hoeve kon altijd goed met Verboom opschieten, hoewel beiden een driftig karakter bezaten. Uiteraard botsten deze karakters wel

eens, maar conflicten werden weer bijgelegd. Verboom kon beter met Hoeve overweg dan met zijn eigen zoon Johannes. Hij achtte Hannes ongeschikt als opvolger omdat die volgens zijn vader twee linker handen bezat.

L. A. van Prooije